

laltak is azok, kell hatást keresnünk és elfogadnunk, hanem ama nagy és gyümölcsöző elvek elfogadásában, melyeknek az intézet virágzását köszöni. Azokban, a melyeket jelentésemben különösebben kiemeltem, melyeket alkalomadtán beleszóttam. Angliától meg kell tanulnunk azt, hogy a kulturát és alkotásait tisztelve, magunkat tiszteljük meg.¹

BIHISTI TÖRÖK KRÓNIKÁJA.

KROPF LAJOSTÓL.

Hammer szerint két török író is ismerünk, kiknek költői neve (>tekhallüs<-a) Bihisti volt. Az egyik a *Dsemsah és Alemsah* költői rege kevésbé ismert szerzője. A másik pedig sokkal híresebb névrokona, ki első volt azon török költők közt, kik a perzsa románcz-költészet egyik válfaját, az u. n. »kamszeh<-t azaz öt románczból álló költeménycsoportot saját irodalmukban meghonosították. Hammer szerint továbbá megírta II. Bajazid idejében Salamon történetét, félig versben, félig prózában, nem kevesebb mint 360 kötetben. A szultán, kinek följánlotta munkáját, megtartott belőlük 80 kötetet, a többit pedig a tűzbe dobatta.

Bihistit mint komoly történetírót azonban még nem ismerik nálunk, ámbár Dr. Rieu, a British Museumban a keleti kéziratok osztályának őre, már 1888-ban² föl hívta az orientalisták figyelmét a török író azon munkájára melyet az Oszmánli szultánok történetéről irt Jildirim Bajazid trónralépésének idejétől II. Mohammed haláláig, tehát 1389-től 1481-ig. Miután azonban a British Museumban őrzött kézirat, úgy látszik, unikum, és ez is csonka a végén, Dr. Rieu azt hiszi, miszerint nem lehetetlen, hogy Bihisti munkáját az 1502. évig folytatta. Hogy Dr. Rieu miért tartja ezt lehetségesnek, az az alább közlendőkből fog kiviláglni.

A kérdésben forgó kézirat könyvtári jegye *Add. MS. 7869* és 210 levélre terjed. A kötet magassága 25, szélessége 15 centi-

¹ *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum* by Charles Rieu Ph. D. Igen dicsérettel ismertetetést közölt róla annak idején a *Journal Asiatique*, 8. sorozat, XII. k.

² Hálásan emlékezem meg Kropf Lajos úrról, ki engemet a könyvtárba bevezetni szives volt s tanácsaival támogatott.

méter; a sorok hossza 9 centiméter s egy-egy lapon van 15 sor. A kézirat csak másolat és Dr. Rieu szerint valószínűleg a XVI. századból való. A másoló vagy nem nevezte meg magát, vagy neve és a másolás ideje elpusztultak a kódex utolsó leveleivel. A kézirat az orientalista körökben jól ismert Claudius James Rich (Balijuz bég) gyűjteményével került a British Muzeumba, melyben az 557. számot viselte és azért leírására valószínűleg nem került a sor a *Fundgruben des Orients* köteteiben adott ismertetésben.

A verses előszó kezdetén szerző hálát ad Alláhnak és dicsőíti az uralkodó (II.) Bajazid szultánt. Az előszó utolsó sorában pedig megnevezi magát tekhállusz-án »Bihisti«-nek.

A szerző, saját nevén Szinán Cselebi, apjáról a Karisdurán-beli Szuléjmán bégről a munka folyamában kétszer emlékezik meg, ki szerinte (II.) Murád szultán ideje óta Vizeh kormányzója volt. Konstantinápoly ostrománál ő volt a rumili bégek közt az első, ki a város falára tüzte szandsákját, és három évvel ezután a hidsre 860. évében (1456-ban) ugyancsak II. Mohammed szemei alatt harczott Belgrádnál Hunyady János és Kapisztrán ellen. Fia, szerzőnk, Bihisti valami módon elvesztette II. Bajazid kezét és kénytelen volt Perzsiába menekülni hol Dsámi és a híres Neva'i (Mir Ali Sir) barátságát élvezte. Valószínűleg ez utóbbi írónak munkáiban tetszett meg neki a »kamszeh« szerkezete. Barátainak közbenjárására a szultán utóbb visszafogadta őt ismét kegyeibe és később kinevezte őt szandsák-bégnek.

A mi krónikájának megiratási idejét illeti, Bihisti egy a hidsre 902. évében elhalt költőről (Akhmed pasa bin Vali üd-Din), mint halotról emlékezik meg, és mint már említettem, az előszóban a hidsre 918. évében elhalt II. Bajazidot, mint az akkoron uralkodó szultánt dicsőíti. Krónikáját tehát az 1496. és 1512-iki évek közt írta; vagy legalább 1512 előtt kezdette megírni. Rieu szerint irálya sokkal ékesebb, mint kortársáé, Nesrié, de nem oly gazdag történelmi részletekben, ámbár egyes csaták, mint pl. az Uzun-Hasszán fölött kivivott diadal, eléggé élénken vannak leírva.

Ha már most összehasonlítjuk Bihisti krónikáját egy másikkal, t. i. azzal, melyet Lewenkaw *Neuwe musulmanische Histori türkscher Nation* megjelenése, tehát 1590 óta a Thüry József kiadta *Török Történetírók* első kötetének megjelenéseig, azaz több mint három évszázadig a »Verancsics-fele török krónika« neve

alatt ismert a világ,¹ úgy Dr. Rieu szerint azon következtetésre jutunk, hogy Bihisti vagy egy és ugyanaz Verancsics névtelenével, vagy pedig hogy Bihisti a névtelen krónikájából átvett hosszabb részleteket saját krónikájába. Rieu ezen állításának megítélésénél a következők veendőek figyelembe:

1. Thúry szerint a Verancsics-féle krónikában elbeszélte legkésőbbi esemény az 1472. év közepéről való.

2. Dr. Rieu szerint a Bihisti csonka krónikájának utolsó két lapján II. Mohammed szultán halála 1481-ben és az ezt közvetlenül követő események vannak elbeszélve.

3. Dr. Rieu nem hasonlította össze Bihisti krónikáját a Verancsics-féle krónika eredetijével, hanem csak a British Museumban levő, a XVII. században másolt másik kézirattal (könyvtári jegye *Add. Ms. 24,955*), mely szintén az Oszmánli dinasztia történetet beszéli el, mint Verancsics névtelenje, a legelejétől s melynek eleje sok passzusban megegyezik a Lewenklaw könyvében található és »Verantii Buch« vagy »Verantzische Histori«-nak nevezett kódexből eszközölt fordítással.² Azon körülménynél fogva pedig, hogy mint tudjuk, a régi krónikások — muzlim és gyaur — egyforma előszeretettel másoltak elődeik munkáiból, dr. Rieu sejtelmének helyességét csakis a két eredeti szöveg összehasonlítása után lehetne eldönteni.

A British Museumban őrzött és előbb Lord Aberdeen tulajdonát képezett ama másik török kézirat (t. i. a fönnebb említett

¹ Thúry őt az »1486-diki névtelen«-nek nevezte, még pedig azért, mivel a krónikás a kódex 105. levelei »a jelen folyó 891. év«-et említi. Ebből azonban még nem következik az, hogy az egész tárikhot 1486-ban írta, hanem csak az, hogy az illető passzus megírásakor irták a hidsre 891. évét. Hogy csak egy példát idézzek a sok közül állításom igazolására, a British Museumnak egy más török kéziratában (Or. Ms. 32) mely a Verancsics-kódexnél valamivel kisebb méretű (20 cm. és 14 cm.), a szerző két ízben adja a megíratás idejét, egyszer a 150. levél elején (A. H. 1002), másszor pedig a 188. levél elején (A. H. 1007). Aszerint tehát, a mint az egyik vagy másik dátumot elhalgatta volna, nevezhetjük volna őt az »1593/4-diki« vagy pedig az »1598/9-diki névtelen«-nek. Maradjunk meg a régi névnel, már csak hálából is azért, mert Verancsics mentette meg számunkra az eddig az ő nevéől ismert török krónikát.

² Így pl. a »Belägerung Isnic (azaz Nicaea) aus des Verantii Buch« Kewenklaw *Histori*-jának 82—86 lapjain teljesen megegyezik a British Museum kéziratában levő elbeszéléssel.

Add. Ms. 34955.) több tekintetben megegyezik, még pedig szórul szóra, Bihisti krónikájával, de több tekintetben különbözik attól. Az Abberdeen-kézirat másolója nem nevezi meg sem magát, sem pedig Bihistit. Ez utóbbi minden egyes szultán uralkodásának története elé egy-egy versekbe foglalt előszót irt és szövege közé sokszor egész költeményeket igtatott. A másoló ezeket mind kihagyta és imitt-amott kihagyott egy-egy bőbeszédű frázist is. A másoló vagy — nevezzük már most őt helyesebben — a kompilátor a Bihistiből másolt verziók mellett másokat is elbeszél, »azt beszélnek mások« vagy »egy más hagyomány szerint« és más ily féle bevezető szavakkal. A névtelen kompilátor továbbá minden uralkodó történetének végén egy rövid kivonatot ad, melyben elősorolja az illető szultán születésének, trónrajutásának és halálának dátumait, gyermekeinek neveit, az általa épített épületeket vagy tőle származó alapítványokat és az alatta hivataloskodott vezéreket. Továbbá Konstantinápoly elfoglalása után hosszabb tért szentel a város mesés történetének. Dr. Rieu szerint Bihistinél ez nincs meg. Thúry József szerint azonban Verancsics névtelene »a 88 — 138. leveleket egészen Konstantinápoly alapításának és történetének szenteli« s ebben van elég monda. Dr. Rieu szerint az Abberdeen-kéziratban a város története egészen úgy van elbeszélve, mint Dsemáli krónikájában.¹ Már pedig ebben a király, ki a török fővárost alapította, »Janku bin Madiján«-nak van nevezve.² Verancsics névtelenénél pedig Büzantin az alapító neve. Már ebből is kitétszik, hogy az eredeti szövegek gondos összehasonlítása nélkül bajosan boldogulhatunk.

Az Abberdeen-féle kézirat tulajdonképen két részből áll. Első része a II. Bajazid szultán uralkodása elején a hidsre 907. évéig lefolyt események elbeszélésével végződik, csakhogy az időrend megzavarásával egy a hidsre 908. évében történt eseményt, t. i. Durazzo elfoglalását is fölemlíti. Dr. Rieu hajlandó ezt a részletet is Bihisti művének tulajdonítani, amiben nincsen kronologiai lehetlenség. A második rész, úgy látszik, Dsemáli krónikájából vett kivonat.

¹ Thúry többször idézi őt »Muhij-eddin« néven, de részleteket nem közöl krónikájából, ámbár van a magyar történetírást érdeklő több adat benne. Teljes neve Muhji ed-Din Mohammed bin Ali el-Dsemáli.

² A fordító vagy pedig Lewenklaw ezt a részletet kihagyta.

Mint láthatjuk azonban, az az eshetőség sincs teljesen kizárva, hogy Verancsics névtelenje, Bihisti és az Aberdeen-féle kézirat kompilatorja nem egymást másolták le hanem valamennyien egy öregebb tárikból, mint közös forrásból, merítettek.

Látjuk továbbá azt is, hogy ámbár Bihisti krónikája irodalomtörténeti szempontból fölötte érdekes és reánk nézve fontos, új dolgot valószínűleg nem tartalmaz.

Még azt kell fölemlítenem, hogy maga Bihisti e munkáját »dsild«-nek (»kötet«-nek) nevezi s ebből dr. Rieu azt gyanítja, hogy talán ő is, mint sok más író társa, az Oszmán ház történetét eredetétől kezdve írta meg vagy legalább szándékozott megírni, de csak munkájának vége marad reánk.

A KORVINA ÖNÁLLÓ KÖNYVKÖTÉSI STÍLUSA.

RÁTH GYÖRGY TÖL.¹

(A szöveg közt 3 ábrával.)

A gót stílusú könyvkötések a XIV. század derekán a nyugat civilizált államaiban már általános divattá váltak.

Az ily fajtájú kötéseknel a könyvek födeleire rendszerint újnvi vastagságú tölgy- vagy bükkfa deszkákat használtak fel, melyeket szarvas-, disznó- vagy borjúbőrrel borítottak. A fűzés módja lényegileg ugyanaz volt, melyet az úgynevezett szerzetesi kötéseknel később még századokon át alkalmaztak. A magas kettős bordák (Bund) alapjául leginkább erős disznóbőrből kimetszett, és a közepen a könyv hátának szélességében felhasított szijjak szolgáltak. Ezen a hasadékon át történt azután az átvarrás; a szijznak ép végeit pedig, a táblákba fűrt lyukakon keresztül, a deszkák felületén kivájt üregbe helyezték, s ott faszegekkel megerősítették. Ugyanílyen módon formálták, és ugyanígy szögezték le a táblákhoz a vékonyabb szijjak átvarrásával létesített oromszegéseket (Capital). A deszkafödeleket eleinte csupán oly nagyságban vágták ki, hogy a könyvtestet éppen befödjék.

¹ A *Magyar Könyvszemle* számára átdolgozott és bővített részlet a szerzőnek »Magyarországi könyvtáblák a történeti kiállításon« cím alatt *Az iparművészet 1896-ban* című emlékkönyvben, és külön kiadásban is megjelent tanulmányából, melyről már előző füzetünkben megemlékeztünk. *Szerk.*